

Володимир БЕЗСМЕРТНИЙ

*До 27 річниці
журналістики незалежної України*

Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра

Київ
Видавництво Ліра-К
2019

УДК 070(477):355]:821-92
Б53

Безсмертний В.

Б53 Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра. –Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. – 200 с.

ISBN 978-617-7748-81-5

Праця В. Безсмертного являє собою твір, розрахований на читачів з числа молоді та осіб середнього віку. Він може використовуватися в якості навчального посібника для студентів факультетів журналістики, порадника для журналістів, які готуються до відрядження до зони Операції об'єднаних сил (ООС) або вже там працюють. Книга ґрунтується на широкому фактичному матеріалі, написана цікаво, легка для сприйняття та усвідомлення.

Праця присвячена 27 річниці журналістики незалежної України. Це перший твір такого жанру, написаний українською мовою. Потреба у ньому назріла вже давно. Молоду генерацію українців цікавить звідки походить журналістика, які виклики долає, чим може пишатися, у якому напрямку рухається.

УДК 070(477):355]:821-92

ISBN 978-617-7748-81-5

© Безсмертний В., 2019

© Видавництво Ліра-К, 2019

«З роками життя покращується. Озиратися доцільно лише для того, щоб виявляти помилки минулого та усувати їх: занадто прискіпливий та критичний погляд на ті давні події лише заважає рухові вперед...»

Якими б не були попередні часи, в них повернутися неможливо. Гірше вони чи краще, але ми живемо сьогодні і маємо опікатися добробутом та комфортом сьогодення і перспективами щасливого майбутнього».

(Ді Снайдер, відомий американський рок-музикант, письменник)

ЗМІСТ

Про твір В. Безсмертного «Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра»	5
Загальні відомості про журналістику	7
Як працюють журналісти Бі-Бі-Сі	13
Про журналістську етику	15
Головні етичні принципи роботи засобів масової комунікації	16
Вплив ЗМІ на формування національної ідентичності	17
Журналістика та наука	18
Історичне коріння журналістики	23
Основні періоди становлення та розвитку української журналістики	53
Про правові засади функціонування ЗМІ в Україні та соціальний і правовий захист українських журналістів	55
Пам'ятаймо усіх разом та кожного окремо	58
Оплата праці журналістів державних і комунальних засобів масової інформації	88
Воєнна (військова) журналістика	99
Журналістика в екстремальних умовах	103
Основні періоди становлення та розвитку української воєнної (військової) журналістики	108
Історія воєнної (військової) журналістики	109
Підготовка кадрів для воєнної (військової) журналістики	124
Журналісти у війні на Сході України	137
Професійні секрети українських журналістів-фронтовиків нової генерації	141
Зона екстриму – справа тонка (журналісти про свої враження від роботи в конфліктних зонах, у тому числі на Донбасі)	151
Основні міжнародні організації журналістів і сфери їх діяльності	161
Журналістика в умовах конфлікту (рекомендації міжнародних організацій працівників ЗМІ)	162
Світові тенденції діяльності та розвитку воєнної журналістики	180
Нагальні найближчі потреби удосконалення воєнної журналістики України	184
Короткий довідковий словник воєнного журналіста	184
Перелік використаних джерел	195
Про автора	199

Про твір В. Безсмертного «Українська журналістика та її воєнний сегмент учора, сьогодні, завтра»

Нарешті на 28 році незалежності України та майже через 27 років після утворення в ній професійного об'єднання працівників ЗМІ – Національної спілки журналістів України (НСЖУ) появився твір, який популяризує наше національне багатство і надбання – українську журналістику. Потреба у ньому назріла вже давно. Молоду генерацію українців цікавить звідки походить журналістика, які виклики долає, чим може пишатися, куди рухається.

Проблема наших нинішніх ЗМІ полягає в їх олігархічній природі походження, в недостатній професійності та недотриманні міжнародних стандартів. Водночас ми маємо пишатися відсутністю тотальної цензури, різнобарв'ям нових незалежних медіа.

Долає нас і вірус утиску свободи слова, який проявляється в перешкоджанні законній професійній діяльності журналістів, обмеженні їх доступу до інформації, погрозах, фізичному насильстві, вбивствах...

Регіонами найчастішого порушення свободи слова стали столиця України м. Київ та однойменна з ним область, Полтавщина, Миколаївщина, Дніпровська, Запорізька та Кропивницька області, Одещина, Харківщина...

Національні медіа часто-густо виправдано іронізують, що країна до цього часу не стала жити по-новому. І дійсно: часи боротьби з диктатурою залишилися далеко позаду, держава страждає від перебування у стані неоголошеної війни, а її ЗМІ зав'язли у заідеологізованому історичному болоті минулого, не розвиваються і не готові до нових професійних викликів.

Деякі з наших журналістів і нині ніяк не усвідомлять особливостей роботи під час воєнного конфлікту, не враховуючи реальні можливості держави роблять голослівні висновки щодо стану нашого війська і його матеріально-технічного забезпечення,

опускаючись до рівня провінційності, занурюються у безпредметну полеміку з російськими ЗМІ на полі запропонованої ними добре продуманої і безпрограшної для розробників матриці, не здатні пояснити аудиторії природу нинішнього воєнного протистояння, мислити по-новому, змінювати формати своєї діяльності та сприймати інновації.

Праця багаторічного члена Одеської обласної організації НСЖУ В. Безсмертного є не лише суттєвим внеском у творче надбання журналістської спільноти Одещини, але й вагомим доробком для населення країни з метою кращого розуміння ним журналістики. Інформацію автор подає ґрунтовно, але цікаво та у популярному форматі.

Одеська обласна організація
Національної спілки журналістів України
Голова-секретар

Ю. А. Работін

Загальні відомості про журналістику

Журналістика (від фр. *journaliste*, з фр. *journal*, від лат. *diurnalis*, *diurnale* – «щоденна новина, вість») – це соціальний інститут, створений з метою забезпечення всебічного й об'єктивного інформування суб'єктів суспільного життя про соціальну дійсність, що необхідно для оптимального функціонування всіх інших соціальних інститутів і суспільства в цілому як саморегульованої системи.

Під журналістикою розуміють також практику збору, інтерпретації інформації про події, теми і тенденції сучасного життя у різних жанрах і формах з подальшим розповсюдженням її на масову аудиторію.

День журналіста – щорічне професійне свято працівників засобів масової інформації в Україні – встановлено 25 травня 1994 року Указом Президента України Леоніда Кравчука № 251/94 на підтримку ініціативи делегатів I Всеукраїнського з'їзду редакторів газет і журналів. За дату святкування визначено 6 червня – день прийняття 6 червня 1992 року Спілки журналістів України до Міжнародної федерації журналістів. Нині ця українська громадська організація має назву Національна спілка журналістів України (НСЖУ).

Крім Дня журналіста, працівники засобів масової інформації (ЗМІ) в Україні відмічають також:

- День вшанування військового журналіста України (16 лютого),
- Всесвітній день свободи преси (перша середа травня),
- Міжнародний день спортивного журналіста (англ. *International Sports Journalist Day*; 2 липня, щорічно) – професійне свято, яке відзначається з 1995 року за ініціативою Міжнародної асоціації спортивної преси (фр. *Association Internationale De La Presse Sportive*, AIPS),
- Міжнародний день солідарності журналістів (8 вересня),
- День пам'яті загиблих журналістів, день зникнення журналіста Георгія Гонгадзе (16 вересня),

- Міжнародний день припинення безкарності за злочини проти журналістів (2 листопада),
- День україномовної преси (12 листопада),
- День працівників радіо, телебачення та зв'язку (16 листопада).

Старша генерація працівників ЗМІ вшановує своїх побратимів по перу також:

= 23 квітня – в день фундації у 1959 році Спільки журналістів України як відділення Спільки журналістів СРСР,

= 5 травня – в День журналіста колишнього СРСР та

= 7 травня – в День радіо, свято працівників усіх галузей зв'язку нині не існуючої радянської держави (День радіо 7 травня зберігся за інерцією в Росії, Білорусі, Вірменії і Киргизії).

Військова журналістика України – є складовою частиною загальної української журналістики і є видом її спеціалізації.

Соціальна місія журналістики полягає у формуванні громадської думки та управлінні масовими емоціями.

Функціонування журналістики забезпечується в сучасному світі через її інфраструктуру, яка складається з навчальних закладів та установ технічної, інформаційної та організаційно-управлінської спрямованості.

Журналістика інституційно є частиною полісистеми засобів масової інформації, тобто входить у багатофункціональні інститути суспільства, такі, як: преса, телебачення, радіо, інтернет та ін.

Існують два основних напрямки журналістики – журналістика дослідження і журналістика розслідування. Журналіст-дослідник, як правило, працює з відкритими (доступними) джерелами інформації, а в розслідуванні журналіст вторгається в область закритої (недоступної) інформації. Відповідно й методики роботи в тому чи іншому напрямках різні. У демократичних країнах журналістів-розслідувачів прийнято називати «ланцюговими (сторожовими) псами демократії», «розгрібачами бруду» та «патологоанатомами всього негативного, що відбувається навколо».

Не поодинокі випадки, коли спецслужби держав використовують журналістику для «дахового» прикриття своїх оперативних працівників в якості кадрового персоналу ЗМІ.

Професійна діяльність журналіста тісно пов'язана з таким поняттям як «*конфіденційність*». Її суть полягає в тому, що особа, яка отримала доступ до певних відомостей не має права передавати їх зміст третім особам без згоди на це володаря (власника) інформації.

За недотримання вимог щодо конфіденційності інформації український журналіст може бути притягнутим до адміністративної чи кримінальної відповідальності відповідно до чинного законодавства України.

Кожна з держав обмежує права журналіста на розповсюдження інформації на свій розсуд. Наприклад, зарегламентованість у цій сфері працівників ЗМІ Великобританії набагато вища, а обмеження для них значно жорсткіші, ніж у їхніх колег в США.

Так, в Сполучених Штатах ніколи не існувало федерального закону про конфіденційність джерел інформації. Там кожен штат визначає ступінь свободи журналіста у роботі з отриманими відомостями. Федеральний суд в змозі зобов'язати журналіста розкрити джерело інформації лише в крайньому випадку – коли від цього залежить розв'язка судового процесу і вирішення питання не може бути досягнутим без такої дії. Якщо працівник ЗМІ відмовляється від свідчення щодо першоджерела, він може бути притягнутим до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Найбільш жорстко у світі ставляться до запобігання розголошення конфіденційної інформації журналістами в Зімбабве та Демократичній республіці Конго (ДРК).

Функції журналістики.

Загальні функції належать до числа основних та універсальних. Вони пов'язані з атрибутивними ознаками журналістики, виконуються кожним пресовим виданням, ТРК чи електронним ресурсом без винятку, незалежно від його розміру, накладу чи адресної спрямованості. До них належать:

- Збирання, обробка й поширення інформації – без цієї функції не можуть бути реалізовані інші завдання журналістики.
- Формування громадської думки – громадська думка може бути сформована тільки через соціальний інститут масової

інформації. За допомогою журналістики організується обговорення важливих соціальних проблем, зацікавлені громадяни мають змогу висловити думку з широкого кола актуальних питань.

– Організаційна функція журналістики допомагає суспільству самоорганізовуватися й структуризуватися. Через журналістику громадянське суспільство здійснює вплив на державні, господарські та громадські установи й організації, домагається розробки й прийняття необхідних рішень, здійснює роз'яснення прийнятих державних ухвал і постанов. Журналістика згруповує людей за інтересами: політичними, економічними, фаховими, художніми. Структура ЗМІ відображає політичну, фахову, економічну, вікову тощо структуру суспільства.

– Функція «сторожового собаки» (соціальної критики) – боротьба журналістики з суспільними вадами чи хворобами, захист законності й правопорядку від тих, хто намагається їх порушувати, від корупованого чиновництва тощо. Цей термін виник в американській теорії журналістики, як образ сторожового пса, який охороняє дім і голосно гавкає при наближенні небезпеки.

– Ідеологічна функція журналістики – пропаганда певних життєвих цінностей та агітація на їх підтримку. Ці поняття близькі, але мають істотні відмінності. Якщо пропаганда – це діяльність журналістики в справі поширення ідей, утвердження певної ідеології, формування історичної свідомості та художньої картини світу, то агітація – це діяльність журналістики в справі поширення оперативної інформації, що активно формує позицію читача, подаючи йому, як правило, приклади для наслідування. Пропаганда й агітація це супутники партійної та релігійної журналістика. Але й загальні ЗМІ також зорієнтовані на пропаганду і агітацію здорового способу життя, моральних, національних та загальнолюдських цінностей.

– Культурна (культуротворча) функція журналістики – проявляється у трьох аспектах:

= носій культури – через систему літературно-художньої журналістики здійснюється поширення художніх творів, репродукцій малярства й фотомистецтва;

= журналістика подає широку хроніку мистецького життя, інформує про події у світовій культурі;